

PRALEN

* *introdunctie*

Met het Nederlandse woord 'pralen' (ont-)vangen we de Hebreeuwse (werk-)woorden, waarin de stam bestaat uit drie medeklinkers H (Hebr.: Hé = ה), L (Hebr. Lamed = ל) en nogmaals de L. In Hebreeuws schrift - dus de letters van rechts naar links : הלל, uitgesproken als 'HaLLeL'.

Het hele psalter wordt in de Hebreeuwse bijbel aangeduid met het woord 'TeHiLLieJM', meestal vertaald met 'lofprijzingen'.

Die stam horen we in het woord 'Halleluja', en dat is de hoogst mogelijke lof; maar het Hebreeuwse woord kan ook 'pochen' en 'stralen' betekenen.

De route van dit woord door de bijbel brengt ons op verwonderlijke plaatsen.

We kijken naar

- het bereik van de stam HLL (הלל) in de TeNaCh;
- het bereik van de afgeleide woorden.

We verantwoorden de vertaling van dit woord met 'pralen'. en geven een overzicht van de vertaling van alle verwante woorden. We gaan na wat de gevolgen zijn van deze vertaling voor de theologie.

het bereik van het Hebreeuwse stamwoord HLL-הלל in TeNaCh.

De beschrijving van deze route begint bij

het werkwoord.

De **Qal**¹ van dit werkwoord komen we tegen in twee kleine reeksen van teksten. De eerste reeks bevat de volgende teksten:

Job 31:26

- SV²: Zo ik het licht aangezien heb wanneer **het scheen**³, of de maan.....
 NBG⁴: indien ik de zon aangezien heb, wanneer **zij straalde**, en de maan....
 ML⁵: Hab ich das Licht angesehen, wenn es hell **leuchtete**, und..
 JKV⁶: If I beheld the sun when it **shined**, or the moon....

-
1. Zo wordt in de Hebreeuwse grammatica de basisvervoeging van een werkwoord genoemd.
 2. afkorting van Statenvertaling.
 3. De hier gebruikte vorm wordt vaak als een vorm van de Hiphil(voor de betekenis hiervan zie hieronder) beschouwd, maar in de vertalingen wordt de betekenis van de Qal aangehouden. Hier gaan we daarom uit van een Qal-vorm.
 4. afkorting van de vertaling van het Nederlands Bijbelgenootschap uit 1951.
 5. afkorting van de vertaling van Martin Luther uit 1534, in de uitgave door de Württembergische Bibelanstalt te Stuttgart uit 1963.
 6. afkorting voor de vertaling in het Engels, die King James Version wordt genoemd, omstreeks 1630 gereed gekomen, uitgave van de The World Publishing Company, Cleveland 2, Ohio, USA.

Job 29:3:

- SV: Toen Hij zijn lamp *deed schijnen*⁷.....
 NBG: idem
 ML: Da seine Leuchte über meinem Haupt **schien**....
 JKV: When his candle **shined** upon my head.....

De tweede⁸ reeks: het onvoltooid deelwoord van de Qal

Ps.5:6:

- SV: De **onzinnigen** zullen voor uw ogen geen stand houden.....
 NBG: de **verdwaasden** houden geen stand voor uw ogen....
 ML: Die **ruhmredigen**⁹ bestaan nicht vor deinen Augen...
 JKV(5): The **foolish** shall not stand in thy sight..

In dezelfde vorm en in dezelfde betekenis komt het woord voor in Ps.73:3 en in Ps.75:5; in de laatste tekst, staat hetzelfde woord tevens in de vorm van het imperfectum¹⁰:

- SV: Ik heb gezegd tot de **onzinnigen**: *weest niet onzinnig*.
 NGB: ik zeide tot de **hoogmoedigen**: *weest niet hoogmoedig*.
 ML: Ich sprach zu den **Ruhmredigen**: *Rühmet nicht so!*
 JKV(4): I said to the **fools**, Deal not **foolishly**.
 (Behalve het NBG zijn de andere vertalingen consequent in hun woordkeuze¹¹.)

De HLL-route door TeNaCh beginnen we bij deze twee reeksen van teksten, omdat het werkwoord hier de basisbetekenis heeft. In de teksten uit Job is die betekenis in de gangbare vertalingen 'stralen' en in de psalmteksten 'dwaas zijn'. Wanneer we vasthouden, dat het hier in het Hebreeuws om één en hetzelfde woord gaat, moeten die twee zo verschillende betekenissen, 'stralen' en 'dwaas zijn' op één noemer te brengen zijn. En dat kan, want zowel 'stralen' als 'dwaas zijn' noemt slechts één aspect van dit Hebreeuwse woord. We gaan op zoek naar de andere aspecten en hun verbindingen..

De **Piëel**¹² van dit werkwoord wordt in TeNaCh vaak gebruikt en steeds in de

-
7. Velen nemen aan, dat in de hiergebruikte Hebreeuwse vorm een tweede letter Hé (ה) per vergissing in de tekst bij het overschrijven is weggelaten. De SV vertaalt daarom met *deed schijnen*. Andere vertalingen, zoals o.a. Martin Buber, doen dat niet. Wij volgen deze en niet de SV.
 8. In de woordenboeken wordt voor deze reeks teksten uitgegaan van een *tweede* stamwoord met dezelfde medeklinkers en daarom *homoniem* genoemd, hoewel anderen dat ook weer betwijfelen. Wij gaan uit van één stamwoord; het verschil in betekenis tussen het gebruik van dit woord in de eerste en in de tweede reeks is veel minder groot, dan in de hier opgenomen vertalingen blijkt - zie ook de volgende voetnoot.
 9. Deze keuze van Luther is opvallend. Het Duitse woord betekent 'blufferig', 'snoevend'. Ook Martin Buber heeft dit accent gehoord en vertaalt 'Prahler' en zo verschijnt in zijn vertaling hier het woord 'pralen' dat wij voor dit gehele stamwoord kiezen.
 10. De betekenis van het Hebreeuwse imperfectum correpondeert niet met de onvoltooid verleden tijd in het Nederlands. Het Hebreeuwse imperfectum kan n.l. ook een tegenwoordige en een toekomstige handeling aanduiden. Altijd gaat het om een handeling die nog gaande is en daarom wel constateerbaar is, maar ook betwijfelbaar. In de vertaling van psalm 25, die in de vorige hoofdstukken besproken is, geven we deze Hebreeuwse vorm in het Nederlands dan ook weer met '(ik ben)aan 't maken'.
 11. Ook Martin Buber is consequent en vertaalt "Prahlet nimmer".
 12. Deze vervoeging geeft aan een werkwoord een *intensieve* (= *sterkere, indringende*) betekenis en maakt die betekenis soms ook nog *transitief(overgankelijk)*. In de Piëel-vormen wordt de middelste medeklinker (op enkele uitzonderingen na) verdubbeld. Vergelijk in het Nederlands

betekenis 'loven'. Bijna altijd wordt JHWH, de God van Israël, geloofd, slechts zelden andere goden (alleen in Richt. 16:24 voor Dagon) of mensen (in Gen. 12:15 b.v. looft de Farao Sarai om haar schoonheid). De oproep 'halleluja'¹³ valt onder deze werkwoordsvorm. De verdubbelde middelste medeklinker 'L' is direct herkenbaar. In het Hebreeuws is dit woord een samenvoeging van twee woorden: HallæluW~JáH (הללוּ-יהוה): het tweede woord is een verkorting van de naam JHWH. Het eerste woord is de imperatief (gebiedende wijs) meervoud. Ook zijn naam wordt geloofd, zijn woord, zijn werken. Een bekende tekst, waarin dit woord in deze betekenis een centrale rol vervult is

Psalm 150 (SV):

1. HALLELUJAH!

Elke psalm heeft een opschrift. De laatste drie psalmen hebben dit woord als opschrift.

- Looft*¹⁴ God in zijn heiligdom,
looft hem in het uitspanel¹⁵ zijner sterkte.
2. *Looft* Hem vanwege zijn machtige daden,
Looft Hem naar de menigvuldigheid zijner grootheid.
3. *Looft* Hem met geklank der bazuinen.
looft Hem met de luit en met de harp.
4. *Looft* Hem met de trommel en de fluit,
looft Hem met snarenspeel en orgel.
5. *Looft* Hem met helklinkende cimbalen,
looft Hem met cimbalen van vreugdegeluid.
6. Alles wat adem heeft, *love* den HEERE.
 Hallelujah!

In II Kron. 8:14 lezen dat dit 'loven' de eerste taak is van de priesters en de levieten in de tempeldienst, ingesteld door David zelf (II Kron. 7:6).

Een halteplaats op de route is het, want de HLL-route brengt ons via de Pi'el in het hart van de liturgie. Hier heeft het werkwoord een intensieve, versterkte en ook een transitieve betekenis. Maar wat is de intensieve betekenis van een werkwoord, waarvan zowel het 'stralen' als 'onzinnig zijn' functies zijn? Beter gevraagd: Wat doen de priesters en de levieten tijdens de tempelliturgie? Er wordt niet alleen maar 'geloofd'. In dat loven klinkt ook het aspect van 'stralen' mee en dat van 'buiten zinnen zijn' mee. Met andere woorden: wie zich geconcentreerd mee en oprecht bij dit HLL laat betrekken, daarin participeert of zelfs voorop gaat, voelt dat zij/hij ook een 'stralen' meemaakt en 'buitenzinnig', zo niet 'onzinnig' bezig is of kan zijn. Op de bijbelse HLL-route treffen we onder de lofprijzende medemensen, ook stralende en uitzinnige medemensen aan, ja we komen ons zelf juist in die aspecten tegen. Wat zo puur en heilig lijkt, kan - inderdaad - in feite overdreven en zelfs schandalig zijn, maar het kan ook stralend zijn. En dat alles kan tegelijkertijd gebeuren, ja het zal altijd tegelijkertijd gebeuren; ofwel, stuur de aansteller en de

bijvoorbeeld 'vergen' als intensieve vorm van 'vragen'.

13. Of 'alleluia' zoals dit woord klinkt in het Grieks, het Latijn en in de Slavische talen.
14. ML vertaalt 'loben'; zo ook Baader BR vertaalt 'preisen' JKV: 'praise'; de Latijnse Vulgata: 'laudare'.
15. Hier staat het woord, dat we ook in Gen. 1:6 tegenkomen. Het Hebreeuwse woord heeft te maken met koper drijven. Daarom wordt het hier verbonden met 'sterkte'. Uit zo'n gedreven koperwerk bestaat deze scheiding tussen de wateren.

amokmaker niet uit de viering weg en laat de in trance stralende met rust in je midden; alleen met hen erbij is er sprake van het bijbelse HLL, meer nog: herken die anderen in je zelf. Maar welk Nederlands woord verenigt al deze aspecten?

Bij de Piëel behoort allereerst

de **Pual**. Deze vervoeging geeft aan de Piëel een passieve betekenis. Loven is dan 'geloofd worden' In de psalmen horen we zo meestal, dat God geloofd wordt. Maar in Psalm 78:63 lezen we (SV):

Het vuur verteerde hun jongelingen en hun jongedochters **werden niet geprezen**.

Bij de Piëel behoort in de tweede plaats

de **Poal**. deze vervoeging geeft aan de Piëel een negatieve strekking. Zo neemt de Poal de betekenis van de Qal in de tweede reeks teksten weer op.

De teksten waarin dit werkwoord in Poal voorkomt gaan we stuk voor stuk na.

Pred.7:7:

SV: Voorwaar onderdrukking(NBG: afpersing) zou wel(zelfs?) een wijze **dol**(NBG: **dwaas**) maken.

Pred.2:2:

SV: Tot het lachen zeide ik: Gij **zijt onzinnig**¹⁶(NBG: **dwaas**).

Jes.44:25:

SV: ... en de waarzeggers **dol maakt** (NBG: **als dwazen aan de kaak stelt**).

Job.12:17:

SV: Hij voert de raadsheren beroofd weg en de richters **maakt Hij uitzinnig**.

Ps.102:9:

SV: **die (tegen) mij razen**¹⁷, zweren bij mij.

Gemeenschappelijk is in deze teksten, dat betrokkenen in verlegenheid gebracht worden en zich geen houding meer weten te geven¹⁸ en zich raar gaan uiten of zich zelfs gaan overschreeuwen.

De **Hiphil**¹⁹ sluit aan bij de eerste reeks teksten van de Qal, wordt vertaald met 'doen stralen' en komt in de volgende twee teksten voor:

Jes. 13:10:

SV: en zijn gesternten zullen hun licht niet **laten stralen**.

Job 41:9(Hebr.10):

(Elk zijner) niezingen *doet* licht **stralen**.

Op de Piëel sluit

de **Hithpaëel**²⁰ aan: zichzelf prijzen om iets. Dit gebruik van het werkwoord komt vrij vaak voor, o.a. in de volgende teksten:

I Kon.20:11:

SV: Maar de koning van Israël (Achab) zeide (tot Benhadad de koning van Syrië, toen deze

16. Hier staat de participiumvorm; eigenlijk dient er dus 'onzinnig makend' vertaald te worden.

17. Eigenlijk dient er aldus vertaald te worden: "die mij razend maken".

18. Tekenend is het accent dat BR aanbrengt: 'die mich beschwatzen', en dit woord wordt in het nederlands gewoonlijk met 'bepraten' vertaald, maar 'schwatzen' is 'kletsen' 'dazen'. Grammaticaal correct zou het Hebreeuws hier met 'doen kletsen', doen dazen' dienen te worden weergegeven. Iemand begint onzin te praten, wartaal uit te slaan.

19. Dat is de vervoeging die de basisbetekenis van een werkwoord transitief (overgan- kelijk) maakt. Vergelijk in het Nederlands 'drinken' en 'drenken' = doen drinken.

20. Deze vervoeging maakt de betekenis van de Qal of de Piëel van een werkwoord *reflexief*. Vergelijk in het Nederlands: iemand aan iets herinneren en zich(zelf) iets herinneren.

Achab met bedreigde): Wie zich aangordt, **beroeme zich** niet als wie zich los maakt.
Spreuken 20:14:

SV: Het is kwaad zal de koper zeggen, maar als hij weggaat **zal hij zich beroemen**.

Psalm 63:12:

SV: Maar de koning **zal zich beroemen** in God; een iegelijk die bij Hem zweert *zal zich beroemen*.

Jer.9:23-24:

SV: Zo zegt de HEERE: een wijze **beroeme zich** niet op zijn wijsheid, en de sterke *beroeme zich* niet op zijn kracht; een rijke **beroeme zich** niet op zijn rijkdom.

Maar wie **zich beroemt, beroeme zich** hierop, dat hij verstaat en Mij kent.

Jes.41:16:

SV: op de Heilige Israëls **zult gij u beroemen**.

I Kron.16:10:

SV: **Beroemt u** op den naam zijner heiligheid.

Ps.97:7:

SV: Beschaamd moeten wezen.... die **zich beroemen** op afgoden.

Spreuken 31:30:

SV: een vrouw die den HEERE vreest, **die zal geprezen worden**.

(Maar waarom vertaalt de SV hier niet reflexief? Dus: 'zal zich beroemen'!? Mag een vrouw zich soms niet beroemen²¹?)

Bovenstaande vertalingen vermijden hier de woorden 'loven' en 'prijzen'. Zijn dan de vertalingen wel adequaat?

Bij de Poal sluit de eveneens reflexieve

Hithpoëel aan. Daarin klinkt de tweede reeks teksten van de Qal mee, die we ook in Poal al tegen kwamen. We gaan de teksten weer na:

Jer.25:16:

SV: (vs 15: Want alzo heeft de HEERE ... tot mij gezegd: Neem deze beker van den wijn der grimmigheid van mij hand en geef dien te drinken aan al de volken tot welke Ik u zend;) dat zij drinken en beven en **dol worden**.

In Jer.51:7 komt het woord in dezelfde context voor.

Jer. 46:9 (idem Nahun 2:4 -Hebr.5);:

SV: Trekt op , gij paarden, en **raast**, gij wagens.

Jer.50:38:

SV: en **zij zijn verzot** op de schrikkelijke (afgoden).

Maar in het Hebreeuws klinkt hier door dat zij *zich "be-hallelu-en"* met 'schrik-beelden'.

Tenslotte I Sam. 21:13(Hebr.telling:14):

SV: (het beroemde verhaal van david, die de deuren bekrabbelt en de zevel in zijn baard laat lopen)Daarom (omdat David doodsbang was voor Achis, de koning van Gath) veranderde hij zijn uiterlijk voor hun ogen en **hij stelde zich aan als een dwaas** onder hun handen.
(De koning van de Filistijnse stad Gath concludeert dan David een ongevaarlijke gek²² is en laat hem gaan.)

De 2e halteplaats op de route.

Via de bovenstaande reeks teksten brengt het Hebreeuwse HLL ons niet alleen in het hart van de tempeldienst en van de persoonlijke omgang met God, maar ook in de Bijbelse wijsheidslitteratuur (Spreuken, Job, Prediker). in de profetische verhalen en in de profetsiche

21. Zelfs BR vertaalt hier passief.ML: soll man loben! JKV: she halle be praised.Maar bij Bader lezen we correct: sie wird prahlen!

22. Dat is de betekenis van het Hebreeuwse woord שָׂגָה / SháGà".

waarschuwingsprediking. Zo'n taalgebruik in de TeNach brengt teksten van de laatste categorie dichtbij teksten van de eerste categorie. In wijsheidsteksten wordt HLL met al de hier gevonden betekenissen gebruikt. Maar het bereik van het Hebreeuwse HLL is nog wijder. De, van dit werkwoord afgeleide, zelfstandige naamwoorden leiden ons verder in TeNaCH en wel naar zeer specifieke plaatsen.

de afgeleide zelfstandige naamwoorden.

Bij de Qal behoort

1. het zelfstandige naamwoord הִילָל / HéJLál.

Het komt alleen voor in

Jes.14:12:

SV: Hoe zijt gij uit den hemel gevallen, **o morgenster.....?**

Ook ML vertaalt zo, BR vertaalt met 'schimmerer' vergelijkbaar. Al deze vertalingen gaan via de Latijnse Vulgata terug op de oude Griekse vertaling van TeNaCh uit ongeveer 300 jaar voor Christus²³. Maar uit de, door de latere Massoreten geplaatste, klinkers blijkt, dat zij dit woord afgeleid wilden hebben van een ander Hebreeuws werkwoord, n.l. יָלַל / JálàL, dat 'huilen' betekent. De vertalers van de LXX, die een Hebreeuwse tekst voor zich hadden met alleen medeklinkers, zonder de met puntjes en streepjes onder en boven de medeklinkers aangebrachte klinkers, hebben הִילָל / HéJLál gelezen en dat woord dient wel van HLL afgeleid te worden. De betekenis²⁴ is dan te omschrijven met 'die begint te stralen', vandaar de 'schimmerende' bij BR en de Morgenster bij vele anderen²⁵. Wij gaan er ook van uit, dat dit woord van HLL dient te worden afgeleid. De betekenis sluit dus aan bij de eerste reeks teksten van de Qal en bij de Hiphil.

De 3de halteplaats op de route.

Jesaja 14 is het laatste hoofdstuk van een gedeelte dat begint met het bekende hoofdstuk 11, "Er zal een rijsje voortkomen uit de afgehouwen tronk van Isai". In deze hoofdstukken kondigt Jesaja niet alleen het herstel van Israël aan, maar ook de ondergang van het toen oppermachtige Babel. In hoofdstuk 14 komen beide thema's als in een soort apotheose nogmaals aan de orde. Het begint aldus:

(SV) Want de HEERE zal zich over Jakob ontfermen..... Hij zal ze in hun land zetten; en de vreemdeling zal zich bij hen voegen.

Dan in vs 5:

De HEERE heeft den stok der goddelozen gebroken, den schepter der heersen.

En daarmee is de koning van Babel bedoeld. Opvallend is vs 8:

Ook verheugen de dennen zich over u, en de cederen van de Libanon: sinds gij daar nederligt komt niemand ons meer afhouden.

23. Deze vertaling staat bekend onder de naam "septuaginta", omdat volgens de legende (twee-en-)zeventig Joodse vertalers onafhankelijk van elkaar de Hebreeuwse tekst gelijkluidend zouden hebben vertaald. De afkorting is LXX.

24. De LXX vertaalt: εωσφορος, dat betekent 'lichtdrager', de Latijnse Vulgata vertaalt dan ook 'lucifer', dat letterlijk ook lichtdrager betekent (vgl ons woord lucifer), maar ook een naam is geworden voor de duivel.

25. Ook Baader volgt hierin de LXX met vertaling "erhellende", maar vermeldt de opvatting van de Massoreten wel in de kantlijn: 'heule'.

Ook deze machthebber is uiteindelijk aan de doden gelijk geworden (vs 9-11). En dan volgt vs 12:

Hoe zijt gij uit de hemel gevallen, HéJLáL, stichtkind van het 'uitgekozen vroege glansdonker'²⁶.

In dit woord HéJLáL hoort een Hebreeuws sprekende tegelijk met het stralende ook het bejubeld en geroemd zijn van de koning van Babel, ook zijn snoeven, zijn praalzucht, zijn uitzinnigheid. En toch klinken deze woorden ook als een klacht; diepe spijt klinkt door, dat deze ster aan het firmament geen licht meer laat stralen - en dat wordt, met hetzelfde HLL, door Jesaja aangekondigd in 13:10. Zo brengt de HLL-route in TeNaCH ons ook hier, bij een passage, waarin niet alleen de waan van elke supermacht ontmaskerd wordt - dat ook -, maar ook de diepe teleurstelling over een macht die ooit stralend als een morgenster over de volkeren was opgegaan en terecht ge-beroemd hadden kunnen en moeten zijn.

Bij Piëel, Pual, en Hithpaëel sluiten aan

2. het zelfstandige naamwoord הַלְלוּ הַלְלוּ HiLLuWLiEJM.

Het komt voor in

Lev.19:24:

SV Maar in het vierde jaar zal al zijn (van het land) vrucht een heilig ding zijn, **ter lofzegging** van de HEERE.

Maar zo is dit vers verkeerd ingedeeld. De eerste vershelft eindigt met 'al zijn vrucht' en dient aldus vertaald te worden:

In het vierde jaar is aan 't geschieden al zijn vrucht -

in de drie voorafgaande jaren wordt die vrucht behandeld als de voorhuid, zodat het vruchtzetten aan de nieuw geplante bomen verhinderd wordt. De tweede vershelft vervolgt dan met

/heiligheid²⁷ van "roemerij" voor die-JHWH-van-Israël.

Het woord staat ook in Richt.9:27:

SV: ... en traden (de druiven) en maakten **lofliedekens**.

De 4de halteplaats.

En zo brengt de HLL-route ons via dit woord bij de zorg voor nieuw aangeplante boomgaarden. Te vroeg 'vruchten laten ontwikkelen en plukken' schendt het gewas en maakt de humaniteit te schande - en dat geldt niet alleen op dit gebied!

Pas wanneer de zorg voor het opkomende en zich nog ontwikkelende werkelijk volbracht is, straalt de opbrengst echt en is het prijzen ervan heilig voor die-JHWH-van-Israël, anders is het on-heilig en onzinnig gedaas. Maar die toon klinkt mee en waarschuwt!

3. Het zelfstandig naamwoord מְהַלֵּל / MəHæLáL, dat alleen voorkomt in

Spreuken 27:21:

SV: De smeltkroes is voor het zilver en de oven voor het goud; alzo is de man naar zijn **lof** (te proeven).

NBG alzo is de mens (te beoordelen) naar zijn **faam**.

26. De vertaling van het Hebreeuwse woord שֶׁחַר / ShàChàR, waarin alle betekenisnuances van dit woord zijn verdisconteerd, hoorbaar zijn.

27. Baader verduidelijkt hier correct met 'ein Heiliges der Belobungen'

Maar een lettelijker vertaling van dit vers levert op:

en alzo een elkmenselijke (is) voor een mond²⁸ van MàHæLáL.

“Voor een mond van MàHæLáL” staat parallel met “voor het zilver” en met “voor het goud”. Het gaat om zuiver zilver en puur goud. Daar moeten smeltkroes en oven voor zorgen. En zo heeft elk mens ervoor te zorgen, dat haar en zijn mond zuiver is van MàHæLáL. Het gaat in deze tekst dus over een ‘pralende’ mond. (Grammaticaal gezien zal dit Hebreeuwse woord eerder de betekenis van de Qal dan van de Piëel weergeven, omdat de verdubbeling van de middelste medeklinker, die zo kenmerkend is voor de Piëelvormen, hier ontbreekt.)

De 5e halteplaats op de route

Hier komen we op de HLKL-route weer in het hart van de wijsheid terecht. De mond vol hebben van eigen voortreffelijkheid of - en dat klinkt ook mee - van ‘hallelujah’s’ (en het eerste begeleidt niet zelden het tweede of andersom) vergt van elk mens een schroeiende zelfkritiek.

4. Het zelfstandig naamwoord תְּהִלָּה / TeHiLLáH

komt vele malen voor en wordt meestal met ‘lofprijzing’ vertaald. Het kan ook in het meervoud staan: תְּהִלוֹת / TeHiLLóWT, lofprijzingen. Het wordt dikwijls gevolgd door degene die prijst: de lofprijzing van Israëel, van de vrome, maar diezelfde constructie kan in het Hebreeuws ook aanduiden wie er geprezen wordt. In Deut.10:21 gaat het over het lofprijzen *door* Israëel. In Jer.48 over het lofprijzen *door* Moab *van* Hesbon. Vaak gaat het over het lofprijzen van God. Zo horen we in Ps.66:8:

SV: Looft²⁹, gij volken, onzen God en laat horen de stem **zijns roems**.

Hier zoals in zoveel andere vergelijkbare passages gaat erom, dat Hij (God) geroemd wordt en niet dat Hij roemt.

Het wordt ook zelfstandig gebruikt en betekent dan, dat de lofzang aangeheven wordt, het lofprijzen dus. Behalve in de psalm komen we het in deze betekenis weer tegen in passages over de tempeldienst, in I Kronieken (20:12) en in Nehemia (11:17), maar ook in de profeten.

De 6e halteplaats.

In de vertalingen klinkt hier niets meer door van de twee andere betekenissen van HLL, niet die van het ‘stralen’ en zeker niet die van het ‘pochen’. Zo gaat in de Nederlandse vertalingen een samenhang verloren die in het Hebreeuws hoorbaar is en van invloed is op de interpretatie en de beleving.

5. Het zelfstandig naamwoord תְּהִלִּים / THLJM.

Dat is de naam van het hele psalter. Het staat er boven zonder dat er klinkers bijgezet zijn. Met de klinkers schrijven het als TeHiLLieJM. Het is een meervoud van een mannelijk woord en heeft verband met het 4de besproken vrouwelijke woord TeHiLLáH. Dit mannelijke woord komt niet voor in de teksten, maar zal dezelfde

28. Koster laat dit Hebreeuws wel horen: ... voor de mond die hem roemt. Ook Baader doet dat en vertaalt: und ein Mann dem Mund seines Lobens; en tekent daarbij aan: er hat den Muind für sein Loben zu entschlacken.

29. Maar hier gebruikt de Hebreeuwse tekst het woord בָּרַךְ / BáRàK dat meestal met ‘zegenen’ wordt vertaald, maar eigenlijk ‘inzegenen’ betekent.

betekenis hebben. De opmerkingen bij het vrouwelijke woord zijn dus ook op dit woord van toepassing.

6. Het zelfstandig naamwoord הוֹלְלוּת / HóWLeLóWT of הוֹלְלוּת / HóWLeLuWT.

Het komt alleen in het boek Prediker, dus in de Wijsheidslitteratuur, 5 keer voor en wordt meestal met 'dwaasheid' vertaald. Naar de vorm sluit het dus aan bij de Poal en Hithpoëel en naar de betekenis bij de tweede reeks teksten van de Qal. Het staat in al die teksten in vrijwel dezelfde context, maar wat is de betekenis? Als voorbeeld geven we

Pred.1:17:

SV: Ik richtte mijn hart op het weten (letterl.: Ik gaf mijn hart aan het kennen) van wijsheid (ChâK^eMáH), en wetenschap, **onzinnigheden** en dwaasheid.

De verbindingen tussen de verschillende begrippen worden in het Hebreeuws echter iets anders gelegd, hetgeen andere vertalingen wel verdisconteerd hebben. Hier volgt een eigen letterlijke vertaling:

En-voorts-wil-ik-geven mijn-hart
aan-het-volkennen-van wijsheid
en-aan-het-volkennen-van HóWLeLóWT en ShiKeLóWT;
ik-volkèn ook-dit het-is הוֹלְלוּת / Rà^eJóWN RuWàCH.

Voordat we op de betekenis van het hier besproken, van HLL af te leiden zelfstandige naamwoord en het daarop volgende woord in deze tekst kunnen ingaan, moeten we naar de betekenis van de tweede verschelft van deze tekst zoeken.

“Kwelling des geestes” vertaalt de SV, “najagen van wind” vertaalt het NBG en zo vertaalt ook BR: “trachten nach Wind”. De LXX vertaalt: προαιρεσις πνευματος / prohairesis pneumatos: het eerste Griekse woord betekent ‘voorkeur’ of ‘neiging’; volgens deze oude Joodse vertalers zou het Hebreeuws dus doelen op ‘een neiging van de geest’; de tekst zou dan een positieve strekking hebben; daarmee is in overeenstemming dat de twee laatste begrippen van de eerste verschelft ook positief vertaald worden in LXX respectievelijk παραβολας / parabolos = gelijkenissen en επιστημη / epistèmè = lering. De Latijnse Vulgata wijkt hier sterk af ³⁰ van zijn Griekse voorganger met de vertaling afflictio spiritus d.w.z. leed (vgl ‘kwelling in de

30. Of hier sprake kan zijn van de invloed van de kerkvader, Hebreeuwskenner en vertaler Hieronymus uit 400 na Christus, vergt onderzoek, dat het kader van deze publicatie te ver overschrijdt. Zo'n onderzoek zou de moeite lonen, omdat er meer redenen zijn om aan de gangbare interpretaties op grond van de Griekse vertaling van het Hebreeuws te twijfelen. Een aantal voor Prediker cruciale begrippen en zinswendingen krijgen in die gangbare vertalingen een negatiever tendens dan vanuit het Hebreeuws noodzakelijk of zelfs verantwoord is. Een voorbeeld daarvan is de vertaling door ‘voordeel’ van het Hebreeuwse begrip aan het begin Pred.1:3. n.l. יְתָרֵן / JiT^eRóWN. Ook dit woord komt alleen in het boek Prediker voor. Het is afgeleid van een werkwoord יָתַר / JáTàR, dat meestal met ‘overblijven’, ‘resteren;’ wordt vertaald, maar die weergave is te vlak; het gaat eerder om ‘strak’, ‘intact’ blijven (zie “een ontmoetingsgelegenheid” van A.K.van Kooij, Maastricht 2004 bl. 225 e.v.). Pred.1:3 zou dus kunnen betekenen: “Wat blijft er over voor de aardling”, maar beter nog: “Wat blijft er strak/intact voor de aardling”. Ook hier wijst de LXX de goede weg met περισσεια / perisseia = overblijfsel en ook hier vertaalt de Vulgata tentieuzer met “Quid habet amplius homo...?” ofwel Wat schiet de mens ermee op....? En eigenlijk geldt dat zelfs voor de vertaling van het Hebreeuwse woord הֶבֶל / HèBèL, waar mee het boek Prediker begint en dat meestal vertaald wordt met “ijdelheid”, de correcte weergave van het Latijnse vanitas en ook van het Griekse ματαιότης / mataiotès, maar niet van het Hebreeuwse origineel, dat meer ‘ijl’ betekent dan ‘ijdel’, eerder ‘vlaag’ dan ‘nietig’, eerder iets dat snel voorbij gaat, dan iets wat niets voorstelt en dan geeft dit woord ook zin aan de naam Abel, de broer van Kain.

SV) voor de geest. De zegswijze aan het einde van dit vers komt in Prediker reeds voor in vs 14 en ook nog in vs 22. Het Hebreeuwse woord רָעִיוֹן / Rà³⁰ JóWN is afgeleid van het stamwoord רָעָה R”H. Het belangrijkste werkwoord, dat deze drie medeklinkers heeft, betekent ‘weiden’ of ‘herder zijn’. Een ander werkwoord met eveneens deze drie medeklinkers wordt vertaald met ‘zich ergens mee inlaten, gemeenschap hebben met’; het zo bekende woord ‘naaste’ wordt hiervan afgeleid. Maar in vele teksten blijkt de nauwe samenhang tussen twee werkwoorden; ze zouden ook eigenlijk een en hetzelfde werkwoord kunnen zijn en geen homoniemen. Het hier besproken woord zou dan weer van nog een ander, een derde werkwoord met dezelfde drie medeklinkers af te leiden zijn, alleen dat werkwoord komt niet voor. Daarom wordt ook de afleiding van één van de twee eerder genoemde werkwoorden bepleit. Dat doet het NBG, zij het wat tendentiekus, met de vertaling ‘najagen’ (eigenlijk dus ‘streven’ vgl zich ergens mee inlaten). De SV volgt hier de Vulgata zoals we al zagen. Het Hebreeuws zou hier dus heel goed te vertalen zijn als ‘streven van de geest(wind) i.p.v. ‘streven naar (geest)wind. Dat streven is, behalve op wijsheid en kennis gericht op HóWLeLóWT en SiKeLóWT. We beginnen met het tweede woord, dat SV met ‘dwaasheid’ vertaalt conform de Vulgata die ‘stultitia’ vertaalt, maar in afwijking van de LXX die ἐπιστήμη / epistèmè (=lering) vertaalt en dat correspondeert precies met het Hebreeuwse שָׂכַל / SáKàL, waarvan het hier gebruikte woord שְׂכִלּוֹת / SikelóWT moet worden afgeleid, tenzij..... de eerste letter van dit woord niet een Sin is, maar een Samek, dan zou het ‘dwaasheid’ betekenen en dat woord komt ook een aantal keren voor in Prediker. Het draait dus om de keuze positief of negatief. Die keuze is ook aan de orde in het eerste woord, naar aanleiding waarvan we deze hele uiteenzetting hier hebben gegeven. Zoals we aangetoond hebben, kan de stam HLL een negatieve strekking hebben, maar net zo goed een positieve. Waar de ene strekking klinkt, klinkt de andere mee en weer klinkt ook hier vooral het HaLLeLU mee. Eens te meer zal het erom gaan hiervoor een Nederlands te woord te vinden, waarin beide kanten in zich verenigt.

De 7de halteplaats op de route.

Ook via dit woord voert de HLL-route ons in een centrale en opmerkelijke tekst van de wijsheidslitteratuur in Te NaCh, het boek Prediker. Maar het brengt ons tevens bij de vertaal- en interpretatiegeschiedenis van dit bijbelboek. Het bepaalt ons erbij, hoezeer wij, lezeressen en lezers, zelf verantwoordelijk, in ieder geval medeverantwoordelijk zijn voor de beantwoording van de vraag hoe relativerend en desillusionerend dit wonderlijke, maar zo mooi geschreven bijbelboek is.

De verantwoording van onze vertaling.

We kozen, zoals bovenaan reeds vermeld hebben, het Nederlandse woord ‘pralen’ om het bereik van het hebreeuwse woord in al zijn vormen en afleidingen te (ont-)vangen. De verantwoording is in het bovenstaande eigenlijk al grotendeels gegeven. Waarom we menen één woord te moeten zoeken, werd uitgelegd in hoofdstuk 1 ‘over het vertalen’. De keuze voor ‘pralen’ is een concretisering van wat we daar schreven over ‘leesgereedschap’. Waarom we *menen*³¹, dat het Nederlandse ‘pralen’ het Hebreeuwse HLL kan ontvangen, vatten we hier nog een

31. Zie hoofdstuk 1 bl.3.

keer samen.

1. Alle werkwoordsvormen en afgeleide zelfstandige naamwoorden gaan terug op één stamwoord met de volgende argumenten:

- a. Een grammaticaal argument is de verdeling van de vervoegingen van het werkwoord.
- b. Lexicologisch onderzoek³² bevestigt de mogelijkheid van één stamwoord.
- c. Voor de Hebreeuwse *sprekenden* uit de eeuwen, waarin deze teksten voor het eerst werden opgeschreven, is **horen** de manier waarop het gelezene verstaan werd: wat in **klank** gelijk of verwant was moest ook verwant zijn in **betekenis**.

2. Het Nederlandse woord 'pralen' heeft enerzijds zowel auditieve als visuele gebruiksmogelijkheden en anderzijds zowel positieve als negatieve aspecten en die zijn alle nodig voor het weergeven van het Hebreeuwse HLL.

het bereik van het Nederlandse woord.

Hoe funktioneert het woord 'pralen' in het huidige Nederlands. Voor de beschrijving daarvan kunnen we terecht in "van Dale". Daaruit valt het volgende op te maken:

Aan

een blij kindergezicht, feestelijke kleding.		echt:
een boeket witte violieren	nemen wij praal waar	deze praal
de zon aan de blauwe hemel		roemen we.
en een majesteitelijke figuur		

Ook aan

een bombastische hansworst		onecht:
een snelle jongen	nemen wij praal waar	daar kijken we
een snob		doorheen hopelijk.

Hoe roemen we echte praal? met een bepraling.
Het Hebreeuws bepraalt die-JHWH-van Israël met:

Hallelu-Jah (= bepraalt die-JHWH-van Israël)

(wie praalt wordt geroemd of niet; wie roemt bepraalt)

Het bereik van het Nederlandse 'pralen' is in de in het Nederlands gesproken en geschreven teksten niet zo groot als in de in het Hebreeuws geschreven teksten van TeNaCH. Door de keuze van 'pralen' als weergave van het Hebreeuwse HLL met z'n grote bereik in TeNaCH wordt dit woord ook in het buiten-bijbelse Nederlands opgewaardeerd.

de vernederlandsing van de werkwoordsvormen en zelfstandige naamwoorden waarvan de stam gevormd door de drie medeklinkers HLL.

De werkwoordsvormen:

Qal	: pralen, participium pluralis: pralers.
Piëel	: bepralen.
Hiphil	: doen pralen.
Pual:	: bepraald worden.
Hithpaeel	: zich bepralen.

32. Oudere lexica, zoals b.v. Siegfried en Stade gaan eveneens uit van één stamwoord.

Poëel : pralerig maken.
Hithpoëel : zich pralerig gedragen.

De zelfstandige naamwoorden:

1. het woord הִילָל / HéJLÁL: praler.

Alleen in Jes.14:12:

SV: Hoe zijt gij uit den hemel gevallen, **praler**....?

2. het woord הִלְלוּ הַיָּמִים HiLLuWLieJM: bepralerij

Het komt voor in Lev.19:24:

eigen vertaling: In het vierde jaar is aan't geschieden vrucht; een heiligheid van **bepralerijen** van die-JWH-cvan-Israël.

Daarnaast staat het alleen nog in Richt.9:27.

3. Het woord מְהַלֵּל / MəHæLÁL: gepraal.

Het komt alleen voor in Spreuken 27:21:

Eigen vertaling: De smelterij is voor het zilver en de oven voor het goud; alzo is (de) elkmens(-elijke) voor de mond van **gepraal**.

4. Het woord תְּהַלֵּל / TeHiLLÁH; bepraling.

Het komt vele malen voor, b.v. in Jes.42:8:

Eigen vertaling: Ik die-JHWH-van-Israël dit mijn naam;
en mijn zwaarte aan een (westen-)latere niet geef ik
en **mijn bepraling** aan uitgebeitelden.

5. Het woord תְּהַלִּים / THLJM: bepralingen.

Dit woord staat boven het boek van de psalmen.

6. Het woord הוֹלִלוּת / HóWLeLóWT of הוֹלִלוּת / HóWleLuWT: pralingen.

Het komt allen in het boek Prediker, dus in de Wijsheidsliteratuur, 5 keer voor

gevolgen voor de theologie

Opvallend voor het NT is dat het Griekse woord, waarmee de LXX doorgaans de piëel-, pual- en hithpaëelvormen van het werkwoord vertaalt, n.l. αἰνεω / aineoo, betrekkelijk weinig voorkomt. Twee andere Griekse woorden, n.l. εὐλογεω / eulogeo en εὐχαριστῶ / eucharisteo, die min of meer overeenkomen met de Hebreeuwse woorden בָּרַךְ / BáRàK (= zegenen)

en יָדָה / JáDáH (= danken), komen daarentegen wel vaak voor. De oproep

HaLLeLuWJáH wordt in de LXX dikwijls getranscribeerd: ἀλληλουῖα / allèlouia. Dit woord komt in het NT alleen voor in Openb.19:1, 3, 6. De Joodse lezers van de LXX zullen dit ongetwijfeld begrepen hebben, omdat dit woord in tempel en synagoge ontelbare malen in hun oren klonk. Hoezeer de *schrijvers* van de NT ook Joods waren, zij hebben met hun Grieks minstens zozeer voor niet-Joden geschreven. Het "HaLLeL", dat voor hen evenals voor Jezus zo centraal stond in hun gebedspraxis, hebben zij in hun evangeliën en brieven hun Grieks sprekende lezers/hoorders niet aangereikt. Daarin niet, maar stellig wel in hun liturgie! Daar heeft, naar wij weten, de LXX vanaf het begin een centrale rol gespeeld. Het blijkt ook daaruit, dat er al heel vroeg, misschien al in de eerste decennia na Jezus' Pasen (of zelfs daarvoor?)

Joodse mensen(soms toen reeds samen met niet-Joodse mensen, wellicht proselieten, maar ook buitenstaanders) de traditionele Joods gebedsliturgie combineerden met vieringen die in de Griekse wereld al spoedig eucharistie gingen heten, maar die in b.v. Arameessprekende gemeenschappen "Qorbaan" (letterlijk 'nadering', een aan het Hebreeuws direct verwant woord, dat in de gebruikelijke vertalingen meestal met 'offer-dienst' vertaald wordt) genoemd werden. Het bestaan

van een liturgische overlevering, die niet-NTisch is, wordt algemeen aangenomen. Ze behoort tot de veel ruimere overlevering, waar het NT deel van uit maakt en waar dat centraal in staat.

Voor deze HLL-route, die we in het NT niet of nauwelijks aantreffen, zijn we - terecht-aangewezen op de Joodse liturgische traditie, die nog altijd de basis is van de gehele Christelijke liturgische traditie van Oost en West en in elke spirituele stroming, denk alleen al aan de plaats van de psalmen. Dat betekent, dat we voor de *inhoud* van dit HaLLeL - en dus ook van het bekende HalleLuWJaH - aangewezen zijn op TeNaCh.

In de teksten, waarin pralen in de zin van stralen voorkomt vertaalt de LXX het Hebreeuws een enkele keer met επιφασκεω / epiphauskeoo, dat schijnen en verschijnen betekent. Het komt bij Paulus op een markante plek in zijn brief aan de Efesiërs voor, n.l. 5:14, waar hij een hymne citeert: Sta op gij die slaapt en sta op uit ee dood en Christus zal u *lichten*. De herkomst van deze hymne is onbekend, maar hij bevat toespelingen op teksten uit Jesaja, n.l. 26:19 en 60:1. Of hier de LXX gevolgd wordt in het weergeven van het Hebreeuws HLL is niet na te gaan, maar het zou goed passen. In teksten, waarin pralen in de zin pochen/snoeven voorkomt vertaalt de LXX, behalve daar waar zij de Piëel of Pualvormen en -afleidingen vooronderstelt, soms met παρανομεω en παρανομια / paranomeoo / paranomia (onwettig handelen en onwettigheid) zoals in Ps. 75(LXX 74)vers 5.

Deze Griekse begrippen komen in het NT een enkele keer voor, maar lijken geen verband te hebben met dit Hebreeuwse woord en evenmin toespelingen te bevatten op die teksten, waarin de LXX dit Griekse woord gebruikt als vertaling van HLL. Dat geldt ook voor het gebruik in het NT van het Griekse woord προσφερω / prosperoo, dat de LXX in andere teksten (zoals Pred.2:2, 76:7) kiest voor de Poal en Hithpoeelvormen van het Hebreeuws. Opmerkelijk is de keuze voor προσποιω / prospioaoo (= zich aanstellen, veinzen, snoeven) in het verhaal van David te Gath in I Sam.21:13.

Ook op deze punten speelt het OTische woord HLL niet of nauwelijks een rol in de teksten van het NT.

Maar het is een zeer centraal en vertrouwd woord, vooral in de Joodse liturgie, maar ook in de Wijsheidsboeken en in mindere mate in de Profetische boeken. Daarom zal het voor Jezus ook een centraal woord geweest zijn, en dan in de hierboven besproken drievoudige betekenis. Liturgisch en vooral hymnisch is het woord 'HaLLeLu-JaH' voor de Christelijke gemeenschappen in vrijwel alle talen een centraal woord gebleven. Het heeft de blijvende invloed van TeNaCH hard nodig om niet tot een algemene en vervaagde kreet de devalueren. Halleluja-zingen ofwel pralen vergt behalve een enthousiasme, dat niet alleen te horen, maar ook te zien is: (het straalt praat) ook een kritische houding: het is geen hielen likken, geen applausverplichting, het gebeurt niet op commando, er kan bederf in komen.